

Granollers, un subcentre metropolità*

Josep HOMS i COROMINAS

Geògraf

Diversos han estat els autors que han tractat l'existència del fet metropolità i la disposició del conjunt de sistemes inherents al seu propi desenvolupament intern. La coincidència respecte als límits establerts és total o, si més no almenys, amb tot allò que es considera fonamental. En funció del grau d'intensitat de les relacions que s'estableixen s'han distingit dos àmbits molt clars, l'àrea metropolitana pròpiament dita i la regió resultant per extensió del seu abast. El primer estaria format per la ciutat central, Barcelona, i el continu edificat del seu entorn juntament amb una primera corona de ciutats, separades de l'anterior, pels espais naturals del Delta del Llobregat i Collserola. Més enllà i coincidint en part amb el que fou la Regió I, s'estendria una àmplia zona caracteritzada per mantenir una relació força significativa amb el primer àmbit però amb un cert grau d'autonomia pròpia. Un territori, organitzat i articulat per les principals ciutats, la major part de les quals ostenten la capitalitat històrica de les comarques respectives, tot formant un arc que aniria des de Mataró a Vilanova i la Geltrú passant per Granollers, Sabadell, Terrassa, Martorell i Vilafranca del Penedès. La pertinença del Vallès Oriental dins l'àmbit de la regió amb tot el que això implica és, doncs, un fet del tot contrastat. Més encara, el paper de Granollers com un dels subcentres metropolitans més dinàmics i amb una major projecció de futur. Feta aquesta reflexió inicial, passem ara a analitzar quina és i com s'hauria de contemplar la realitat actual de Granollers, sempre sota aquesta perspectiva. Abans però, algunes paraules sobre la comarca.

El Vallès Oriental tenia, d'acord amb el PMH de 1986, un total de 240.462 habitants, essent la cinquena més poblada després de les comarques que conformarien la Regió I mentre que a l'any 1950 ocupava el novè lloc. El seu creixement demogràfic, per tant, ha estat intens i continuat, assolint les cotes més altes, precisament, en el quinquenni 1975-81, en plena crisi d'estancament generalitzat arreu. Amb un creixement absolut del 232,5%,

s'havien multiplicat per quatre els seus efectius inicials. Tot i amb això, la seva disposició sobre el territori no ha estat mai homogènia: gairebé la meitat dels municipis no superaven els 2.000 habitants —10, ni arribaven als 500— i només 7 sobrepassaven els 10.000. Tan sols dues poblacions, Granollers i Mollet del Vallès concentraven una mica més de la tercera part del total de la població. Una de les causes d'aquest creixement es deu, sens dubte, al seu immillorable emplaçament dins del passadís natural de la Depressió Prelitoral per on han circulat, des de temps immemorials, les vies de penetració més importants per al devenir històric de Catalunya. És per això que el Vallès Oriental ha esdevingut una de les comarques més atractives, atractives i acollidores. Per aquesta mateixa raó, els municipis més allunyats d'aquests canals de circulació haurien quedat al marge d'aquest desenvolupament general.

Si s'observa l'evolució més recent hom pot constatar l'existència de tres processos d'ocupació sistemàtica del seu territori. El primer hauria tingut lloc a principis dels anys seixanta, caracteritzat per un creixement espectacular fruit d'una industrialització accelerada —la construcció de l'autopista A-17 esdevé un element dinamitzador de primer ordre— així com per un desenvolupament urbanístic intensiu com a conseqüència de la recepció massiva d'immigrants amb el consegüent increment del parc residencial. Paral·lelament, i cap a mitjans dels anys setanta i principis dels vuitanta, s'hauria posat en marxa la que es podria considerar la segona gran ocupació. Fou el moment en que es varen construir la major part de les urbanitzacions avui existents, tot contribuint a la formació d'un nou tipus de poblament amb una mobilitat extraordinàriament elevada. Si bé en un principi, es tractava d'un assentament purament temporal, a la llarga, s'han anat convertint en permanents i estables amb tots els condicionants que això comporta. Ara, finals dels vuitanta, principis del noranta, ens trobaríem de ple dins la tercera ocupació, propiciada en part pel relleu econòmic operat a tot Catalunya però també, per les pròpies característiques de la zona. La instal·lació de noves activitats, sobretot serveis i grans complexos lúdico-esportius —la Presó de Quatre Camins, el Circuit de Catalunya, els quatre camps de golf projectats, la nova oferta hotelera, etc.—, la construcció massiva d'habitatges, sobretot, de promoció pública, així com la revisió del planejament vigent en alguns municipis juntament amb l'adequació de la xarxa viària existent en serien els trets més significatius.

Aquesta situació però, no s'hauria donat sense la presència d'una ciutat amb força, amb un protagonisme molt destacat dins del sistema de ciutats de Catalunya. Granollers, cap de comarca indiscutible, ha estat des de sempre el punt central d'un conjunt de municipis units per una llarga i estreta relació històrica, econòmica i cultural. La seva àrea d'influència és molt àmplia, el seu potencial sobresurt sobre qualsevol altre nucli de la zona. Com a activitat principal destaca el sector terciari i, amb gran força, el terciari avançat, si bé la indústria ocupa un lloc preeminent en la seva estructura productiva. Granollers ha estat, en els últims anys, una de les zones preferides per a la implantació industrial. Actualment, compta amb una estructura moderna i diversificada —queda ja molt lluny el monocultiu del tèxtil— amb un nombre molt elevat d'empreses punta en el sector. En el darrer decenni la seva població ha augmentat en uns sis mil habitants i el seu parc residencial s'ha incrementat en més de dos mil habitatges nous. Aquest desenvolupament no tan sols ha estat positiu per a la pròpia ciutat sinó que ha estat, també, la causa d'aquesta renovada embranzida a la resta de la comarca. Les causes més directes d'aquesta situació s'han de buscar en la seva proximitat a Barcelona, en el grau de connectivitat i accessibilitat de que gaudeix juntament amb l'existència d'un paisatge encara no del tot degradat.

Ara bé, per entendre la realitat actual de Granollers cal situar la seva anàlisi a tres nivells complementaris i concurrents a la vegada. Des de qualsevol punt de vista, més encara dins l'esfera de la planificació econòmica o urbanística i territorial, ciutat i municipi ja no es poden considerar dues entitats semànticament i funcionalment coincidents. Les ciutats, aquest entramat tan complex i tan difícil de definir, han sobrepassat les antigues i rígides demarcacions municipals decimonòniques. La seva força, expansiva per definició, ha relegat els límits jurisdiccionals propis a la simple competència administrativa, que no és poca. És per això que, una reflexió sobre la realitat de les ciutats en general i, en particular de Granollers, ha de partir, penso jo, d'aquest pressupòsit teòric bàsic. Aquest és el marc més idoni per situar el passat i el present d'una ciutat que ha assolit, per mèrits propis, un lloc preeminent i de privilegi.

Per tant, ja no es tracta de parlar del Granollers estrictament municipal sinó d'una realitat urbana, una aglomeració formada conjuntament amb els municipis veïns de Canovelles, les Franqueses del Vallès i també, encara que més tímidament, amb el de la Roca del Vallès. Tot plegat, un conglomerat de prop de vuitanta mil habitants amb les especificitats pròpies de cada unitat local però amb un comportament morfològic i funcionalment globalment homogeni. La interrelació que s'observa, a tots els efectes, és molt alta. Gairebé una tercera part de la població activa no resident prové d'aquests tres municipis, població que representa el 54% de tots els qui es veuen obligats a desplaçar-se del seu àmbit administratiu. El mateix es podria dir de la mobilitat ocasionada per raons d'estudi, sobretot en l'ensenyament secundari, doncs és a Granollers on es concentra la quasi totalitat de l'oferta en aquest sector. Respecte a la mobilitat no obligada, malgrat no es disposi d'una informació contrastada estadísticament, les relacions envers el centre són, fins i tot, més importants. La majoria de serveis, el comerç més especialitzat juntament amb una oferta cultural i lúdica del tot variada es troben a Granollers, per tradició i, evidentment, per capacitat pressupostària de gestió. Aquest seria doncs, el primer nivell d'anàlisi, una realitat que caldria ésser considerada i tenir-la molt en compte en la configuració de les diverses polítiques sectorials que es portessin a terme en el conjunt de l'aglomeració.

Emperò la seva influència no s'esgota aquí, ultrapassa de llarg aquest primer llinar. El seu potencial econòmic i, per tant, el seu poder d'atracció s'expandiria dins d'una àrea molt més àmplia, un espai complementari amb un alt grau d'interdependència laboral. Un mercat de treball, en definitiva, on els fluxos bidireccionals han esdevingut cada cop del tot més evidents. Un segon nivell d'anàlisi que contempla l'existència d'un sistema urbà, de més de cent mil habitants, generat per una mobilitat molt intensa amb tot el que això suposa d'interacció i mútua influència. D'acord amb la classificació feta per Manuel Esteban Quintana, aquest sistema inclouria, a més de l'aglomeració esmentada, els municipis de Vilanova del Vallès, la Garriga, Santa Eulàlia de Ronçana, Lliçà d'Amunt, Bigues i Riells i Tagamanent. També s'hi podria afegir el de Cardedeu, amb Sant Antoni de Vilamajor, Sant Pere de Vilamajor, Llinars del Vallès i Cànoves. La major part d'aquests municipis tenen una clara funció residencial, sigui temporal o permanent, per la qual cosa l'aglomeració de Granollers capitalitza bona part dels moviments d'entrada. Això es nota en l'alta intensitat de càrrega palesa en els diferents accessos d'entrada a la ciutat per carretera per on hi circulen uns 125.000 vehicles de mitjana diària. En aquest cas, doncs, encara que d'una forma discontinua i trossejada políticament, la ciutat real se'ns presenta com una unitat funcional de primer ordre i, com a tal, s'hauria de contemplar en tota la seva complexitat.

Si bé des de sempre la seva capitalitat ha estat indiscutible, avui el que es podria començar a qüestionar seria el mateix concepte de comarca. Tot i que és un fet que no es pot negar, només ens pot servir com a marc d'estudi però no pas des del punt de vista conceptual ni d'acord amb els nous corrents de gestió del territori i planificació urbanística. Deixant de banda aquesta discussió, aquest no és el moment, la importància de Granollers no estaria tant en la influència que pugui exercir dins el propi àmbit intracomarcal com en la funció que estaria adquirint dins del conjunt de la regió metropolitana, en la conformació de la ciutat-territori, la ciutat per excel·lència. El seu lligam amb Barcelona és intens —diàriament s'hi desplacen uns 1.022 treballadors, mentre que en rep uns 2.638, incluint fins el que seria la primera corona—, encara que, i potser com a conseqüència del seu reconeixement històric, el seu protagonisme aniria més enllà dels dos nivells d'anàlisi considerats anteriorment. D'una manera molt fàcil i massa simplista se'l podria fer coincidir amb els límits comarcals establerts. Però aquest no seria el camí més encertat. Avui, Granollers, ha esdevingut una peça clau en el que s'ha considerat la segona corona metropolitana més enllà de la qual aquest fenomen perd intensitat i coherència.

Les àrees metropolitanes han sofert canvis importants en llurs estructures espacials internes. La urbanització de zones cada vegada més allunyades del centre han anant desplaçant antigues funcionalitats. Avui, la valorització social de l'espai és un altre element a tenir molt en compte a l'hora d'emprendre qualsevol nova instal·lació i, en aquest sentit, Granollers parteix amb un gran avantatge respecte altres localitzacions. Les externalitats que pot oferir en el camp de les comunicacions i les infraestructures bàsiques juntament amb una oferta de sòl difícilment assumible en altres indrets molt més congestionats, són la clau per entendre l'actual procés d'ocupació sistemàtica del seu territori. Un procés que no es pot deslligar, en absolut, del nou model territorial que s'està gestant dins del context metropolità en una conjuntura molt favorable a l'expansió. Aquest seria el tercer nivell d'anàlisi, indispensable per no caure en els errors del passat i que, per tant, reclamaria amb la urgència que demana el tema, una ordenació lògica i coherent no pas des de l'òptica estrictament municipal sinó des d'un àmbit clarament regional. De moment, l'impacte que suposarà el Circuit sobre Granollers i la seva àrea circumdant s'hauria de situar en aquesta perspectiva, de la mateixa manera que s'hauria de fer el mateix amb el que suposarà la construcció del primer tram del IV Cinturó, l'autopista Mataró-Granollers. No valen les improvisacions ni tampoc la concepció massa localista i restrictiva quan el que es tracta és d'ordenar i planificar el nostre territori.

* Text del parlament per a la reunió efectuada al Museu de «la Tela» el dia 30 de novembre de 1991 a la tarda, durant la visita de la Societat Catalana de Geografia.